היו לו בנים ונתגייר ר"א אין לו בכור לנחלה וקיים פ"ו ר"ל א' יש לו בכור ולא קיים פ"ו

אמר רבי יוחנן, מי שהיו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, אין לו בכור לנחלה, מפני שכבר היה לו: "כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה". ורבי שמעון בן לקיש אמר שיש לו בכור לנחלה, 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי'. ורבי יוחנן וריש לקיש לטעמם במה ששנינו, אמר רבי יוחנן, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר קיים פריה ורביה "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ". ורבי שמעון בן לקיש אמר שלא קיים פריה ורביה, 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי'. והגמרא מביאה את המחלוקת בשני המקומות, מפני שאם היו מביאים את מחלוקתם רק אם יש לו בנים לנחלה, היינו אומרים שריש לקיש אמר שיש לו בכור לנחלה משום שבהיותם של בניו עובדי כוכבים אינם בני נחלה[535] [536]. אבל הוא מודה לרבי יוחנן שקיים מצות פריה ורביה, שלא ביטל את הכתוב "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", שכן עשה 'שבת'[537]. ואם הגמרא היתה מביאה את המחלוקת אם קיים מצוות פריה ורביה, היינו אומרים שרבי יוחנן מודה לריש לקיש שיש לו בכור לנחלה משום שאינם בני נחלה בהיותם עובדי כוכבים.

מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שילדה עודה שפחה וכו' בכור לנח'

הגמרא שואלת על רבי יוחנן ממה ששנינו במשנה, מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה, עודה שפחה ונשתחררה, עודה עובדת כוכבים ונתגיירה ומשבאתה לישראל ילדה, ולדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. ולכאורה יש לברר ממי היא ילדה לאחר שבאה לכלל ישראל? אם מישראל שלא היו לו בנים, אפילו אם היא היתה בת ישראל הבן הראשון שיולד לה הוא בכור לנחלה, והבנים הראשונים חשובים בנים, שהרי הדבר תלוי

535. לפי הגהות הב"ח ד"ה ברש"י דבגיותו לאו בני נחלה עובדי כוכבים אינן בני נחלה לירש את אביהם עובד כוכבים אחר שנתגייר בפ"ק דקדושין (דף יז:). רש"י.

536 רש"י פי' עובדי כוכבים אינם בני נחלה משנתגיירו ובפרק קמא דקדושין (דף יז:) משמע שהם בני נחלה שא' בקדושין דעובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה. אלא לאו בני נחלה היינו תורת בכורה. תוס'.

537 בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) א' בלשון אחר דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו ולא א' בני חיוב שבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט:) מוכח שלא מצו' על פריה ורביה אלא שזרעו מתייחס אחריו. וזה שא' כאן עבד ליה שבת ובעבד אמרו ביבמות (דף סב.) הכל מודים דאין לו חייס. תוס'.

באב ולא באם. אלא שילדה מגר שהיו לו בנים ונתגייר, ומה ששנינו ילדה משבאה לישראל לא נאמר על מי שילדה ממי שלא היו לו בנים. אלא הוא דבר בפני עצמו שגיורת שהיו לה בנים בהיותה עובדת כוכבים ונתגיירה עם בעלה וילדה משבאתה לתורת ישראל, הוא בכור לנחלה ומכאן יש קושיה על רבי יוחנן?

בילדה מישראל ונאמר גיורת שלא כדין"ג

עונה הגמרא, מדובר באשה שילדה מישראל שלא היו לו בנים. ולא צריכים לומר גיורת משום בכור לנחלה. אלא להשמיע שאינו בכור לכהן, מפני שהבנים הראשונים נקראו פטר רחם. ושלא כדברי רבי יוסי הגלילי שאומר שמי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה בעודה שפחה ונשתחררה, אפילו היתה שפחה בלידה ראשונה ונשתחררה עכשיו. עובדת כוכבים ונתגיירה ומשבאת ליד ישראל ילדה הוא בכור לנחלה ובכור לכהן. שנאמר: "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" עד שיפטרו רחם מישראל.

ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, יש לו בכור לנחלה. ואמר רבינא ויש אומרים רב אחא בנו של רבא, שמה ששנינו שיש לו בכור לנחלה הם ודאי דברי רבי יוסי הגלילי. שלגבי כהן הבן הבא שיוולד לו הוא בכור עד שיפטרו רחם מישראל, וכמו כן לעניין בכור הבן הבא הוא "רֵאשִׁית אֹנוֹ".

לוייה שילדה בנה פטור מה' סלעים אפ' שילדה מעובד כוכבים

אמר רב אדא בר אהבה, לוייה שבלידתה הראשונה ילדה בן, פטור מחמישה סלעים. ומבררת הגמרא, ממי היא התעברה. אם מכהן או מלוי, אפילו אם היא ישראלית פטורה, שהרי שנינו שהכהנים והלוים פטורים מחמישה סלעים. אלא שהתעברה מישראל, והרי נאמר: "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם" לומר שמשפחת אב נקראת משפחה ולא משפחת אם, ומדוע הוא פטור מחמישה סלעים? אמר רב פפא, שהתעברה מעובד כוכבים, והשמיע שפטור. ולא תאמר שפטור רק למי שאמר במסכת יבמות 'אין מזהמין את הולד', שעובד כוכבים הבא על בת ישראל הוולד כשר שהבן מתיחס אחר אמו הישראלית. אלא אפילו למי שאמר 'מזהמין את הולד',

מיחסים אותו אחר עובד כוכבים, פטור מחמישה סלעים מפני שהוא נקרא לוי פסול[538]. מר בנו של רב יוסף אמר משמו של רבא, באמת מדובר כשהלויה התעברה מישראל, ובכל זאת פטור, שנאמר: "קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", תלה את חיוב נתינת חמישה סלעים בפטר רחם, והולכים אחר האם[539].

מר בר רב יוסף א' כשהתעברה מישראל והכ' תלה בפטר רחם

ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו במשנה, מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת, ילדה היא וכהנת היא ולויה היא ואשה שכבר ילדה, וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה. והגמרא הבינה, ש'כהנת' היא בת כהן, ומכאן שכהנת ולויה פטורים מפדיון הבן. ולכאורה ממי היא התעברה, אם מכהן ולוי אפילו בת ישראל פטור? אלא, שהתעברה מעובד כוכבים וכהנת פטורה. שואלת הגמרא, והרי אמר רב פפא, רבה בדק אותנו בהלכות. האם בנה של כהנת שנתעברה מעובד כוכבים פטור מבכורה או לא? ואמרתי לו, שכמו שרב אדא בר אהבה אמר שלוייה פטורה מחמישה סלעים, גם כהנת פטורה. ורבה אמר לי, שלויה עומדת בקדושתה אף על גב שנבעלה לעובד כוכבים, ובנה הולך אחריה והוא כלוי פסול ופטור. כמו ששנינו בברייתא, שלויה שנשבתה או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מן המעשר ואוכלת מן המעשר[540]. אבל כהנת, כיון שנבעלה לעובד כוכבים היא זרה[541] [542]. ושואלת הגמרא, שלמר בריה דרב יוסף משמו של

538 נק' מזהמין משום שעובדי כוכבים הם מזוהמים הם כמו שא' בשבת (דף קמו.) בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ולא פסקה זוהמא מן העובדי כוכבים. ומ"ד עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר שדי ליה בתר דעובד כוכבים. אבל מ"ד הולד ממזר שדי ליה בתר בת ישראל ולכן שייך בו ממזרות. ובקונטרס פירש להפך וכמו שפירשתי מוכח בסוף פ"ק דיבמות (דף יז.). וכן מוכח בפ"ק דיבמות שמה שקורא לו בנך גורם לו ממזרות. תוס'.

539 פוסקים הלכה כמר בריה דרב יוסף משמו של רבא שאמר לעולם מישראל בחולין בריש הזרוע (דף קלב.). ועל כך סומכים עכשיו לפטור בן לויה וכהנת אשת ישראל מחמש סלעים. תוס'.

540 חולקין לאשה בגורן אבל מחלקין להם בבתיהם כמו שא' ביבמות דף צט:. תוס'.

541 כמו שא' ביבמות בפרק אלמנה לכהן גדול (דף סח.) מנין לכהנת לויה וישראלית שבאו עליה עובד כוכבים ועבד שפסלוה ת"ל ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה. ואע"ג שגם בלויה שנינו שם שנפסלה הוא מתרומה שנפסלה שלא תינשא לכהן. אבל מדין לויה לא נפס'. וכיון שהיא זרה בנה חייב בה' סלעים ואי אפשר להעמיד את המשנה מעובד כוכבים.

542 ואפי' קדושת לויה פקעה מינה וגרעה מלויה אשת כהן שנשבית שאע"ג שנפס' מתרומה לא פקעה מינה קדושתה לענין ה' סלעים אבל כהנת שקדושתה מגופה כשמתחללת פקעה קדושתה לגמרי. תוס'.

רבא שמעמיד את דברי רב אדא כשהתעברה מישראל אפשר להעמיד את המשנה כשהתעברה מישראל. אבל כיצד נעמיד את המשנה לרב פפא?. ואומרת הגמרא שהמשנה מדברת בבת ישראל שהתעברה מכהן. וקוראים לה כהנת מפני שבנה הוא כהן[543].

כהן שמת תוך ל' הניח בן חלל רח"א חייב לפדות א"ע ורבה בר"ה א' אינו חייב

מביא הגמרא, שנחלקו בכהן שמת והניח בן חלל[544]. רב חסדא אמר שהבן חייב לפדות את עצמו[545], ורבה בר רב הונא אמר שאינו חייב. כשהאב מת האב לאחר שלשים יום מלידתו, לדברי הכל אין הבן חייב לפדות את עצמו מפני שהאב זכה בפדיונו, שהרי האב שהוא כהן היה יכול להפריש את הפדיון ולקחתו לעצמו. וכשמת, הורישו לבנו עם שאר נכסיו. והמחלוקת היא כשהאב מת בתוך שלשים יום. רב חסדא אמר שהבן חייב לפדות את עצמו, שהרי אביו לא התחייב בפדיונו מעולם, ולא זכה בפדיון להורישו לבנו. והבן התחייב בפדיון כשהוא בן שלשים יום לאחר מיתת אביו, לתתו לכהן אחר. ורבה בר רב הונא אמר שהבן אינו חייב לפדות עצמו, מפני שהוא יכול לומר לכהן אני בא מכח אדם שאינך יכול לעמוד אתו בדין, מפני שאם אביו היה פודה אותו היה נוטל הפדיון לעצמו.

שואלת הגמרא על רבה בר רב הונא ממה שנינו במשנה שאם נתגיירה מעוברת ולא ילדה מעולם אותו וולד בכור לכהן. ומדוע הבכור לא יאמר לכהן בא מכח מי שאינך יכול לעמוד אתו בדין, שהרי אביו שהוא עובד כוכבים לא ציית לדין? עונה הגמרא, שלעובד כוכבים אין שום יחס לישראל, והבכור שהוא כקטן שנולד אינו יכול לטעון שהוא בא מכח אביו.

רבי שמעון יאסיניא אמר בשם רבי שמעון בן לקיש, כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל הבן חייב לפדות את עצמו, שלא זכה האב

543 אבל בת כהן דלא איעבר מכהן לא נפטרה שלא הולכים אחר האם אלא בלויה שנתעברה מעכו"ם.

544 והוא כישראל וחייב בבכורה. רש"י.

545 ואם האב לא זכה בפדיונו הבן חייב לפדות א"ע אף' שאין חיוב באב. ותימה דבפ"ק דקדושין (דף כט.) לומדים ממצות הבן על האב שדורשים תפדה תפדה שאשה שאין אחרים מצווים לפדותה אינה מצווה לפדות עצמה. והבן הזה שאין אחרים מצווין לפדותו לא יהא חייב לפדות עצמו. וי"ל שהבן אינו דומה לאשה שלא שייך בה בשום אב פדיון כלל. אבל כאן אם היה לו אב ישראל היה חייב לפדותו.תוס'.

בפדיונו. מת לאחר שלשים יום, אין הבן חייב לפדות עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו.

וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים וכו' לא נצרכה לא לבא אחריו

הגמרא שואלת על מה ששנינו שמי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים אינו בכור לנחלה הרי הוא אינו נוטל חלק אפילו כפשוט, מפני שהיורשים של כל אחד יכולים לדחות אותו ולומר הבא ראיה שאתה אחינו? אמר רבי ירמיה, שבאמת הוא אינו נוטל אפילו חלק כפשוט. וכוונת המשנה, שהספק הוא בכור לכהן ממה נפשך, שהרי הוא פטר רחם חייב לפדות את עצמו. והבא אחריו, הבן שנולד אחריו אינו בכור לנחלה, מפני שאחיו יכולים לומר לו הבא ראיה שהספק אינו הבכור לאבינו.

הוכרו ולבסוף נתערבו כותבים הרשאה לא הוכרו אין כותבים

שואלת הגמרא, מדוע אחד משניהם, הספק והבא אחריו לא יכתוב הרשאה לחברו על חלקו ויתבע את הבכורה ממה נפשך. ואין לומר שהמשנה אומרת שאם לא כתבו הרשאה אין כאן בכור לנחלה. שהרי שמואל מעמיד את המשנה בבא בהרשאה? אלא הרשאה אינה מועילה כאן. ומכאן ראיה לרבי ינאי שאמר לגבי שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן ואחר כך נתערבו, ואחיהם אומרים לכל אחד אינך אחינו. האחד כותב לחברו הרשאה על חלקו בנכסי אביו, ובעל ההרשאה אומר לכל אחד אם אני אחיכם תנו לי ואם זה אחיכם תנו לי חלקו, וכן לבני השני. אבל כשלא הוכרו מעולם לא כותבים, שמעולם לא היתה להם זכיה בנכסי אביו. ובמשנה לא כותבים הרשאה, מפני שלא נודע מעולם איזה הוא הבכור ואף אחד מהם לא זכה בחזקת בכורה.

משנה

אי זהו בכור לנחלה ולכהן? המפלת שפיר[546] מלא מים מלא דם מלא גנינין[547]. המפלת כמין דגים וחגבים[548], שקצים ורמשים, והמפלת ליום ארבעים[549] הבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן.

546 עור של הולד.
547 גוונים.
548 במס' נדה בהמפלת חתיכה (דף כב:) מפרשים שלא נאמרה בהן יצירה כלגבי אדם
549 עד ארבעים יום משנתעברה הם מים ויצירת הוולד היא לאחר ארבעים.

יוצא דופן והבא אחריו, שניהן אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן. רבי שמעון אומר, הראשון לנחלה והשני לחמש סלעים.

גמרא

יוצא דופן אינו בכור לנחלה "וילדו לו" דרך לידה ולא לכהן בכור לד"א אינו בכור

אומרת הגמרא, לומדים שיוצא דופן אינו בכור לנחלה, מהכתוב[550]:

"וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וכו'" **דרך לידה**[551], **וכן למדים שאינו בכור לחמישה סלעים מפני שאינו** "פֶּטֶר רֶחֶם". **וכן למדים לגבי זה שבא אחריו בלידה, אינו בכור לנחלה מפני שאינו** "רֵאשִׁית אֹנִי", **ואינו בכור לחמישה סלעים מפני שבכור לדבר אחד אינו בכור**[552]. **רבי שמעון שאומר שיוצא דופן הוא בכור לנחלה, זה לשיטתו במה שפירש את הכתוב** "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד" **לרבות שלידה של יוצא דופן היא לידה ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה, ולכן לידת יוצא דופן נקראת לידה. וכן במה שאמר שהשני בכור לחמישה סלעים, זה לשיטתו שבכור לדבר אחד הוא בכור, והשני שהוא בכור לרחמים הוא בכור לכהן**[553] [554].

---

550 מרש"י משמע שלומדים מלשון לידה. וקשה שבפרק יוצא דופן (דף מ.) מפר' שאין יושבים עליו ימי טומאה וימי טהרה שכ' אשה כי תזריע ויולדה זכר עד שתלד ממקום שמזרעת. אלא יש לפרש שלומדים כאן לידה לידה משם. ור"ש לטעמו שמרבה יוצא דופן (שם) מתלד שיושבים עליו ימי טומאה וימי טהרה. וא"ת ששם א' שמודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש שלומדים מבכור שכ' בו פטר רחם. והק' וליגמר לידה לידה מאדם ותירצו מבכור אית לן למילף שכן אמו בהמות קדשים פגול נותר וטמא. ומדוע לא נלמד מבכור בהמה שכן בכור מבכור. וי"ל ששם הם מרובים.תוס'.

551 וי"ל שאם לא היו כ' שני הכתובים היינו מעמידים דוקא בבכור שאינו נוטל פי שנים. שמסתבר יותר להעמיד בבכור שלא יטול חלק בבכורה מלהעמידו בפשוט שלא ימעט בחלק בכורה. תוס'.

552 וזה שקדם לו ולד זכר הוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות. רש"י.

553 אבל הראשון אע"ג שהוא בכור לדבר אחד שהרי הוא בכור לוולדות ולזכרים אפ"ה אינו בכור דבפטר רחם תלא רחמנא. רש"י.

554 י"ל שסברת ר"ש חלוקה מר' טרפון שאומר לעיל (יט) ביוצא דופן והבא אחריו שניהם ירעו עד שיסתאבו. ואע"ג שבהבא אחריו פשוט לו יותר שהוא בכור מר' טרפון מ"מ יוצא דופן גרוע לו וממעט אותו מפטר רחם. תוס'.